

3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Л. О. Байбекова

Проблеми адаптації першокурсників у контексті соціалізації особистості

У статті розглядаються проблеми адаптації першокурсників, зокрема студентів першого курсу китайського відділення факультету іноземних мов денної форми навчання, в контексті соціалізації особистості, а також визначається форма їхньої соціальної адаптації.

Ключові слова: активна адаптація, дезадаптація, пасивна адаптація, соціалізація особистості, соціальна адаптація.

Сучасне українське суспільство в умовах безперервної трансформації всіх його сфер висуває високі вимоги до якості підготовки спеціалістів для найрізноманітніших галузей. Людина осягає і переживає «надбання» трансформації через процес адаптації до них, який на кожному етапі суспільного розвитку має свої особливості, зумовлені конкретними ситуаціями у суспільному бутті. Вища професійна освіта спрямована на формування у студентів світогляду сучасної людини. Окрім теоретичних знань, університетська освіта має давати українському громадянину досвід успішної адаптації до мінливих умов соціального та економічного середовища.

Студентське життя починається з першого курсу, разом з цим, починає формуватися розуміння значення вищої освіти, настає один з найважливіших етапів професійного самовизначення та формування особистості студента. Перший рік навчання студента в будь-якому вищому навчальному закладі вважається найпроблематичнішим [1, с. 145], бо саме в цей час починається перехід від дитинства до відповідальної позиції дорослої людини – відбувається зміна соціальних ролей: старшокласник, випускник школи, абітурієнт, студент. Саме при потраплянні у нове соціальне середовище особливо актуальною є проблема адаптації. Найскладнішим для першокурсників періодом є перший місяць навчання, коли відбувається знайомство як з колективом однокурсників, так і з незнайомою системою навчання. Для багатьох першокурсників процес адаптації є дуже проблемним і навіть стресовим.

Оскільки практично щороку обсяг навчальних дисциплін у ВНЗ зростає, проблеми, з якими доводиться мати справу кожному першокурснику будь-якої спеціальності, пов'язані з різкою зміною змісту та обсягу навчального матеріалу; складністю засвоєння нових навчальних дисциплін; специфічними видами занять; з новою професійною та предметною термінологією; відсутністю навичок самостійної роботи; новим соціальним

оточенням тощо. Не зважаючи на те, що на сучасному етапі існує велика кількість підходів щодо вирішення цих проблем, наприклад, впровадження інноваційних моделей освіти, залучення студентів до університетського життя, робота кураторів академічних груп, розробка системи організаційного, науково-методичного супроводу виховної роботи зі студентами молодших курсів, слід наголосити на тому, що в університеті саме від викладачів в основному залежить успішність навчання студентів. Безпосередньо питаннями адаптації студентів-першокурсників повинні займатися куратори груп. На жаль, взаємодія кураторів та першокурсників – епізодична, не систематична. Це ускладнює процес адаптації, часто робить його неконтрольованим.

Існує багато визначень феномена адаптації. В узагальненому вигляді, цей процес описується як засіб, необхідний для адекватного існування у мінливих умовах, а також як процес включення індивіда до нового соціального середовища, засвоєння ним специфіки нових умов. Соціальна адаптація – процес інтеграції індивіда в соціальну групу, що передбачає прийняття ним групових норм, цінностей, стандартів, стереотипів та вимог.

Соціалізація особистості – це процес, який дозволяє людині посісти своє місце у суспільстві, просуваючись від асоціального стану до життя в якості повноцінного члена суспільства [3, с. 137].

Оптимальна адаптація першокурсників до навчання в університеті – запорука подальшого розвитку кожного студента як людини, майбутнього спеціаліста. Саме це обумовлює практичний інтерес до вивчення проблем адаптації першокурсників.

У дослідженнях В. В. Москаленко [2], А. В. Мудрика [3], А. Г. Харчева [4] соціальна адаптація розглядається разом з автономізацією особистості як основні компоненти соціалізації. Наукові дослідження показують, що труднощі адаптації студентів являють собою одну з найважливіших проблем, яка досліджується на сучасному етапі на психофізичному, соціально-психологічному та психолого-педагогічному рівнях.

На думку Т. Д. Кричківської, розрізняють декілька форм соціальної адаптації: дезадаптацію, пасивну та активну адаптацію [5].

Дезадаптація характеризується звуженням кола спілкування людини, неприйняттям норм та цінностей нового соціального середовища.

Пасивна адаптація – це прийняття норм та цінностей за принципом «я – як усі», але без прагнення змін, навіть якщо людина у змозі щось змінити.

Активна адаптація сприяє успішній адаптації в цілому. Індивід не тільки приймає норми та цінності нового соціального середовища, але й вибудовує свою діяльність, взаємовідносини з людьми на їхній основі. У такої людини нерідко формуються нові різноманітні цілі, проте однією з найголовніших є повна реалізація в новому соціальному середовищі.

З метою виявлення особливостей соціальної адаптації студентів китайського відділення факультету іноземних мов ХНУ імені В. Н. Каразіна було проведене анонімне анкетування, доповнене спостереженнями. У дослідженні взяли участь 23 студенти. Основними показниками рівней адаптації стали: аналіз успішності, активність першокурсників у суспільній та науково-дослідницькій діяльності, спостереження за поведінкою студентів під час занять та перерв.

Відповідаючи на запитання, деякі першокурсники зізнаються, що вступили до університету, бо це був вибір батьків, вища освіта потрібна їм для саморозвитку чи для отримання диплому престижного університету, а не для отримання кваліфікації викладача та перекладача, – саме це призводить до таких проблем, як небажання вчитися. Проте більшість першокурсників відповіли, що планують працювати саме перекладачами та викладачами, обґрунтовучи це високою заробітною платнею та особистим вподобанням обраної професії. Факт збігу уявлення про студентське життя з реальністю заперечується більшістю студентів, які скаржаться на брак часу для розваг та сну, проте вони відзначають, що причиною цього здебільшого є невміння розподіляти час та сили.

На запитання, які труднощі виникають у студентів-першокурсників китайського відділення під час навчального процесу, були отримані наступні відповіді: «Відсутність бажання вчитися» (4 %), «Відсутність контролю батьків» (4 %), «Мікроклімат у групі» (4 %), «Недостатній рівень шкільної підготовки» (4 %), «Неготовність до виконання високих вимог викладачів» (13 %), «Нова система оцінювання» (21 %). Результати досліджень свідчать, що одними з найбільш значних факторів, що негативно позначаються на працездатності й успішності студентів, виступає їхнє невміння організувати свою роботу (23 %) та неготовність працювати з великим обсягом нової інформації, на що вказали 27 % опитаних.

З метою уточнення результатів анкетування проводилися бесіди як з окремими студентами, так і з групами. Це дослідження дає змогу в узагальнено-теоретичній формі зробити такі висновки: 1) 100 % студентів мають певні труднощі у процесі адаптації; 2) згідно з переліком виділених проблем, труднощі, які виникають на першому етапі адаптації, – дуже різноманітні. Найбільш типові і розповсюджені: труднощі саморегулювання, поведінки і діяльності, пов'язані з організацією розумової праці у ВНЗ. У багатьох першокурсників відсутні навички самостійної навчальної роботи: вони не вміють конспектувати лекції, працювати з підручниками, першоджерелами, аналізувати інформацію великого обсягу і чітко викладати свої думки.

Загалом, стан адаптованості студентів-першокурсників можна представити так: активно адаптованих студентів – 70 %, пасивно адаптованих студентів – 30 %, дезадаптованих студентів – 0 %.

Для активно адаптованих студентів залишається проблема реалізації себе повністю, застосування своїх знань, умінь та навичок згідно з нормами та цінностями студентського життя.

Для пасивно адаптованих студентів є характерними небажання вчитися та низький рівень культури спілкування.

Майже всі проблеми адаптації студентів обумовлені психологічною невідповідністю до опанування обраної професії. Наявність серед першокурсників осіб, психологічно не підготовлених до освоєння професії, негативно позначається на процесі адаптації.

Отримані результати дослідження свідчать, що головні проблеми адаптації першокурсників пов'язані з великим навантаженням; брак часу та невміння студентів самостійно опрацювати матеріал призводить до того, що у студентів не виробляється вміння алгоритмізувати різноманітні життєві ситуації. Саме на це слід звертати увагу під час занять, бо динаміка змін рівня адаптації можлива, здебільшого, під час навчального процесу. Це пов'язано, в першу чергу, з індивідуальними особливостями студентів і тими формами соціальної взаємодії, які склалися в академічних групах.

Література

1. Авдеюк О. А. Адаптация первокурсников к обучению в вузе и роль довузовской формы образования в этом процессе / О. А. Авдеюк, Е. Н. Асеева, Е. С. Павлова // Успехи современного естествознания. – № 4. – 2011. – С. 145–147.

2. Москаленко В. В. Соціальна психологія / В. В. Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.

3. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику / А. В. Мудрик. – М. : Наука, 1997. – 137 с.

4. Харчов А. Г. Социология воспитания / А. Г. Харчов. – М. : Политиздат, 1990. – 222 с.

5. Особливості адаптації студентів [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://ipsp.kmpu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=rticle&id=799:2008-10-02-19-33-57&catid=314:2008-10-02-19-14-27&Itemid=1112